

Рецензия

от доц. д-р Елисавета Бояджиева

за дисертационния труд на

Яна Славчева Манова-Георгиева

на тема:

Типологична характеристика на прозвищните имена в български и английски език

по направление 2.1. Филология - Общо и сравнително езиковедие
/съпоставително езиковедие/

Предлаганият за обсъждане дисертационен труд се състои от пет части: увод, три глави, изводи и заключения, библиография и приложения.

Уводът представя проблематиката на дисертационния труд като се обособява предметът, обектът, основната хипотеза и методологията на изследването. Заедно с това се формулират целите и задачите на дисертационния труд.

Авторката посочва, че в основата на мотивацията при избора на темата са проблеми, отнасящи се до начините на предаване на имена и прозвища, възникнали в процеса на прав и обратен превод на студенти от специалностите с първи чужд език английски във Филологическия факултет на ЮЗУ.

Изборът на семантично натоварените антропоними, както и на прякорите и прозвищата, които са обект на изследването, е добре мотивирано. Несъмнено правилно е твърдението на авторката, че транскрипцията и транслитерацията като класически техники при превода на антропоними от езика-оригинал в езика-приемник, не могат да разкрият тяхното скрито значение на имената, а още по-малко – на прякорите и прозвищата. По този начин авторката ограничава предмета на изследването като *„личноименните системи, прякорите и прозвищата в българския и английския езици“*. Обектът на изследването се определя като *„езиков материал от произведения в българската и английската литература от втората половина на XIX и началото на XX век“*. (с. 7).

Основната цел на дисертационния труд е да съпостави личноименната система и типологията на прякорите в българската и английската литература в определен времеви отрязък, като дефинира приликите и разликите между тях в двата езика (с. 7).

Анализът се основава на принципите на разширения модел за съпоставителен анализ на порф. Андрей Данчев, състоящ се от три компонента: съпоставителен анализ на системно равнище; анализ на преводен корпус и описание и анализ на съответния междинен език (Данчев 2001).

На сс. 8 - 9 са изброени шестте основни задачи, които логично произтичат от поставената и които са последователно изпълнени в следващите глави.

На сс. 9 - 10 авторката подробно описва трите етапа на методологията на анализ: първо, описание на приликите и разликите при именуването в българската и английската културна традиция на лексикално равнище; второ - анализ на преводния корпус и начините на превод; и трето - описание на лексикалната семантика, представящи плана на съдържание на антропонимите, прякорите и прозвищата във всеки от двата езика. Третият етап е разграничаване на [...] *терциум компарационис т.е. еталонът за съпоставка, независим от двата съпоставени обекта*“. (Данчев 2001: 16)“

Първа глава съдържа три отчетливо разграничени части.

Първите две са посветени на традициите на именуване и типологиите на личните имена, презимената и фамилните имена в българския и английския език поотделно, като се обръща внимание на разликите и приликите в културните традиции на двата народа. Типологиите и представянето на именните традиции в българската и английската лингво-антропологични изследвания показват добро познаване на позната литература. В резултат на критичния прочит на различните типологизации Манова приема за най-изчерпателна типологизацията на Николай Ковачев (1987: 160-169).

Във втората част на първа глава авторката представя класическите типологии на Д. Кристъл и И. Уитиком, като водещи авторитети в англоезичната литература, посветена на антропонимите. Тя стига до един важен и приносен извод, а именно, че понятието *second name* не съвпада с българското понятие *бащино име*, т.е – те не са сравними категории (с. 31), което е водеща типологична разлика в системата на именуване в българската и английската култура.

В третата част на първа глава авторката се спира на начините на предаване на антропонимите, включително на „говорещите имена“ според терминологията на Флорин и Влахов (1990) при превода от един език на друг. Манова показва много добро познаване на класическите български и английски трудове в областта на транслатологията, в които се засяга проблемът за превода на имена: Найда (1964), Нюмарк (1988), Веселинов (2005), Джоунс (2009), Инглиш (2004), Ликоманова (2002), Пилатова (2005), Генцлър (1999) и др.

Изводите в края на първа глава (с. 42) са обобщение на трите части. Някои от по-интересните изводи са следните: авторката правилно посочва, че съществуването на защитни имена и в двата езика е остатък от езическите вярвания в магическата функция на езика. Съществуващите класификации обаче показват различия в семантичната мотивация в групите. Например в английската именна традиция защитните имена са предимно имена на светци, докато в български т групите са повече и по-разнообразни. Друго различие е, че при българската практика могат да се появяват и имена с отрицателна конотация, като Вълко, Черньо и др. Единственото системно различие извън семантичната мотивация, дължащо се на конвенционални културни практики, е тази при второто име в английски и бащиното име в български, които са несъпоставими категории.

Втора глава разглежда прякорите и прозвищата в български и английски език, техния произход, значение и систематизация. Основна теза е, че *прякорът е толкова важен, а дори по-важен, за характеристиката на референта, отколкото името на човека, тъй като отразява отношението на околните към личността*. Не съм съгласна с формулировката на с. 45: *Може да се каже, че прякорите носят оценъчна стойност*. Това е неоспорим факт.

Манова подробно разглежда класификациите на прякорите според множество утвърдени в областта автори, напр. Манолова (2005), Селимски (2007), Е. Кръстева (2000), Божинов (1988), Данилина (1979) и Николай Ковачев (1987). В тази глава Манова взема предвид и опитите за разграничаване на прякори от прозвища, предложени от Виденов и Селимски (с.47), но отхвърля твърдото разграничаване между тях и ги обединява в една категория.

Във втората част се разглеждат класификациите в английската езиковедска традиция като се прави разлика между псевдоним, *nick name* и *sobriquet*. Яснота по отношение на авторското виждане по въпроса е дадена в изводите към втора глава. Авторката правилно отбелязва, че прякорите в английския език функционират като лични имена и *се възприемат като неутрални лични или фамилни имена*.

В изводите към втора глава изрично се отбелязва, че най-честите семантичните подразделения при категорията прякори в български (по Ковачев) и в английски (по Уикли) са следните: категориите по физически признак, по местоположение, категорията показваща асоциация с животни и птици, както и категорията, асоциираща референта с някакъв предмет или съоръжение. Групите прякори, присъстващи само в българския език са: социално и икономическо положение и идейно-политически убеждения.

Очаквано, третата глава от дисертационния труд е най-обемна, тъй като тя е посветена на изследването и анализа на имената, прякорите и прозвищата ексцерпирани от преводния корпус. Корпусът се състои от 1409 лични и

фамилни имена, от които 397 „говореци“ и 288 прякори и прозвища, ексцерпирани от 1000 страници авторски текст на всеки един от четиримата писатели –Иван Вазов и Йордан Йовков за български език, и Чарлз Дикенз и Уилям Текери– за английски. Смятам, че така подбраният корпус е представителен и създава основа за надеждни изводи.

Говорещите имена са разгледани последователно по автори, след което са разпределени в групи според типологията на Ковачев. Следва детайлно описание и интерпретация на преводите на имената и прозвищата при всеки един от авторите, както и кратко обобщение в края на всяка част.

Наборът от имена при Иван Вазов възлиза на 413 имена, повечето от които са фамилни, и от които 146 са прякори. Прякорите отговарят на 14 категории по Ковачев, докато говорещите имена се разпределят в четири. Мъжките прякори превъзхождат по брой женските, което авторката обяснява с патриархалното общество в онзи исторически момент, когато жената е по-невидима за обществения живот, а прякорите са денотации на референта, създадени от общността.

От произведенията на Йовков са ексцерпирани 266 лични имена и фамилии и 92 прякори и прозвища. Анализът показва един интересен факт, а именно, че въпреки наличието на еднакви категории при двамата български автори, има известно различие в разпределението на имената, като при Вазов най-голям брой прякори отразяват физическа или психологическа характеристика, докато при Йовков най-голям е броят на прякорите, отразяващи професия и служба.

Друго важно наблюдение е, че авторката открива нови категории, които не са включени в използваната базисна типология на Ковачев, а именно *особености в характера и социално поведение и психически черти в характера*. Налага се разграничението между *професия/ служба и поприще*, а към общата категория „местоположение“ се добавя подгрупа *националност*. Напълно нова категория са прякори, отразяващи *размяна на социалните роли между мъжа и жената* Тези нови подразделения са важен принос на Манова към съществуващите в литературата типологии на прозвищата и прякорите.

По отношение на преводните еквиваленти на българските имена и прозвища на английски език авторката различава два основни структурни модела: прилагателно име следвано от лично име, като прилагателното е превод на прозвището или прякора и лично име плюс прилагателно или съществително.

Емпиричният материал, ексцерпиран от произведения на Дикенз показва 61 имена и прякори, от които 53 фамилни имена, от които 16 са „говореци“, и 8 прякора. Анализът показва, че най-голям е броят на прякорите, отразяващи

психичеки черти. Общият извод е, че символните имена превъзхождат многократно употребите на прякори.

Анализът на емпиричния материал при Текери включва 915 имена в двата разглеждани романа. Статистическият анализ показва, че символните имена значително преобладават над прякорите и прозвищата, както и при Дикенз. Това позволява на Манова да обобщи, че в английската литература преобладават символните имена, докато прякорите и прозвищата заемат относително малък дял. Авторката прави интересни наблюдения, напр., че малкото на брой прякори отразяват предимно психологически черти, както и че говорещите имена са с преобладаващо негативни конотации. Важно при Текери е, че 16% от имената са на реални личности, които ги причисляват към групата на имена без семантична натовареност. Общо при двамата автори се срещат 78,25% неутрални имена и 21,5% - символни. Като цяло при категоризиране на „говорещите“ имена при двамата автори няма разминавания, но при Текери се очертава нова подгрупа, която авторката дефинира като *социално поведение*.

Разглеждайки техниките на превод на значещите имена и прякорите от английски на български, авторката стига до заключението, че основен модел е при предаването на „говорещите имена“ е транскрипцията, като превод се наблюдава в много ограничен брой случаи, докато прякорите и прозвищата се превеждат редовно.

В изводите авторката обобщава резултатите от анализа както на типологиите в двата езика, разгледани в първа и втора глава, така и на статистическите резултати от анализа на емпиричния материал в трета глава. Посочена е и важната разлика в произхода и функцията на вторите имена в двата езика.

Важен извод е, че при сравняването на съществуващите типологии в английския и българския език, се оказва, че в българския език изследователите не идентифицират категории като време и място на раждане, произлизащи от наименования на скъпоценни камъни и естествени елементи, които съществуват в английски.

Интересен извод е, че високата фреквентност на прякорите и прозвищата в българския език в сравнение с английския се дължи на факта, че българските фамилиите имена в голяма степен произлизат от по-ранни прякори. Друга разлика в типологиите на двата езика е, че в български относително лесно може да се различат прозвищата от прякорите за разлика от английския.

По отношение на квалитативния и квантитативния статистически анализ се стига до следните изводи: първо, в английския език се наблюдават два пъти повече „говорещи имена“ в сравнение с тези в българския език; второ, българският езиков материал показва по-висока фреквентност на прякорите и прозвищата в сравнение с английския език. Авторката генерализира, че

„говорещите“ имена в английската литература изпълняват същата функция както прякорите и прозвищата в българската, което е интересен приносен момент за типологията на двата езика в областта на именната система.

Анализът на емпиричния материал води до изводи, които са неотменна част от имплицитния квалитативен анализ. Някои категории, съществуващи в английските типологии като *религиозни убеждения, военни титли и въоръжение* липсват в българските класификации и обратно – други категории от българските типологии не фигурират в английските.

Авторката открива няколко допълнителни класове и подкласове, които не съществуват в известните към момента типологии на двата езика и което е значим теоретичен принос за изграждането на универсална типология-еталон на прякорите и прозвищата.

По отношение на преводните техники на предаване на имена и прякори, анализът на материала показва преференция на преводачите към транскрипция или транслитерация. Прякорите и прозвищата най-често се превеждат, като по този начин се запазва значението в езика-оригинал. При символните имена, които са най-често срещани в англоезичния материал, запазването на значението се реализира най-често чрез сноска под линия и по-рядко чрез директен превод. В единични случаи се прилагат и други техники, напр., името на референта се замества с професия (*Mr. Law Grummer – съдия Гръмър*), *Mrs. Whiskerington* е *едновременно транскрибирано и преведено – г-жа Ускерингтън-Мустакатчова*.

Важен извод е, че поради системните граматични различия между българския и английския език, в процеса на превод оригиналните фрази подлежат на адаптация към морфосинтактичните закони на приемащия език.

Библиографията (сс.150 – 157) е изчерпателна, макар и непълна по отношение на българските изследвания в областта. Тя сполучливо е разделена на четири части: източници – 16 библиографски единици; цитирания – 63; справочна литература - 10; и 20 интернет източници – он-лайн речници, статии и интервюта. Справката говори за задълбочен интерес към темата и добра информированост на авторката.

Приложенията са четири (сс. 158 – 195) и в тях са представени всички „говорещи“ имена, прозвища и имена-символи, ексцерпирани от литературните източници с техните преводни еквиваленти в приемащия език. Включени са и имена от непеведени български произведения, за които в рамките на изложението Манова предлага свои варианти на превод. Тук искам да отбележа, че авторката показва практическо умение за превод и много добър усет към езика.

Приносните моменти в дисертационния труд на Яна Манова са в няколко посоки. На първо място е неговата актуалност. Тя е резултат на факта, че в българската и английската езиковедска литература към настоящия момент

липсват цялостни съпоставителни изследвания на семантично натоварените антропоними, прякорите и прозвищата в българския и английския език. Второ, авторката предлага един нов методологичен подход при анализа на езиков материал, като съществуващите теоретични таксономии се обогатяват и разширяват на базата на резултатите от анализа на преводен корпус, при което практиката на превода обогатява и специфицира съществуващите теоретични конструкти. Трето, съществуващите различия между типологичните системи на антропонимите, символните имена, прякорите и прозвищата в двата изследвани езика е принос към описанието на техните специфики в по-широк съпоставителен план. Четвърто, символните имена и прякорите принадлежат към различни стилистични слоеве на езика. Докато имената, включително говорещите, са част от именната истема на книжовния език, прякорите са характерни за разговорната реч и са по-често срещани в по-ниските регистри.

Длъжна съм да отбележа, че авторефератът напълно отговаря на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

В заключение, въпреки някои отбелязани непълности и мои лични несъгласия при интерпретацията на отделни казуси, смятам, че предложеният за обсъждане текст притежава всички необходими качества на завършен дисертационен труд за присъждане на научно-образователната степен „доктор по филология“ и предлагам на уважаемото Научно жури да гласува присъждането на научно-образователната степен „Доктор“ на Яна Славчева Манова-Георгиева.

8 януари 2017 г.

Рецензент:

Доц. д-р Е. Бояджиева